

LUND UNIVERSITY

Gravkeramiken från Oppeby i en vidare kontext

Roslund, Mats

Published in:
Oppeby gård

2020

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Roslund, M. (2020). Gravkeramiken från Oppeby i en vidare kontext. I J. Runer (Red.), *Oppeby gård: Arkeologisk undersökning Södermanlands län. Uppdrag Arkeologi Rapport 2019:4* (s. 36-39). (Uppdrag Arkeologi Rapport). Uppdrag Arkeologi.

https://app.raa.se/open/fornsok/api/uppdrag//dokument/fil/aWlwYXg6Ly9vYmplY3RiYXNlMmRvY3VtZW50L2RvY3BhcnRpdGlvbIM4MjE0NjEy/2019_4_Oppeby.pdf#page=36

Total number of authors:

1

Creative Commons License:
CC BY

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Gravkeramiken från Oppeby i en vidare kontext.

Av professor Mats Roslund.

I gravarna vid Oppeby Gård har det hittats keramikvår som behållare för de döda och som skär-
vår spridda i sotlagren. Fyra av dessa kärler är av typen
skandinavisk östersjökeramik som uppträder i Mälardalen från slutet av 900-talet. Som benbehållare för
hedniskt begravda individer hjälper de oss att ge ritu-
alen en ungefärlig datering till sent 900- och 1000-
talet. Genom sin form avslöjar de nätverket som
befolkningen ingick i, både på lokal och interregional
nivå. Utformningen av kärlden vad avser kärlekroppar,
myrningar och dekorer kommer kortfattat att jämföras
med andra i östra Sverige. Hushållsproduktionen i
de vikingatida bygderna utfördes med stor sannolikhet
av trälar som burit traditionen (Roslund 2013).
Med detta perspektiv kan förmodade nätverk exponeras
genom likheter och skillnader i traditionerna.

De kärler som granskas är ett krossat kärler i lagerkontext
2832 i grav nr 257 (fyndnummer F1-F5 samt F8) (fig.
25), F101 likaledes från grav 257 (fig. 26), kärlet nr
F103 från grav 200 (fig. 26) samt nr F102 från grav
340 (fig. 28). Samtliga gravar är placerade samlat i den
nordöstra delen av undersökningsytan.

I närområdet finns tidigare undersökta kärler med
former som ansluter till de från Oppeby gård 1:5.
De närmaste analogierna har hittats inom samma
socken. Det krossade kärlet från brandlagret i grav
257 uppvisar samma skarpt böjda skuldra och inåtböjda
myrning som det tidigare fyndet från Oppeby
(Roslund 2001:491, katalogbild 88: b, SHM 22456:
2) (fig 5 a). Det äldre fyndet kommer från en hög med
fotkedja av sten 8,5 m i diameter och 0,5 m hög, troligen
från samma gravfält. I den centrala nedgrävningen
ca 0,3 m djup, stod kärlet. Det är liksom det senaste
fyndet ca 8 cm högt, och med samma dekor. Det
har stått på kavalett, då ett bottenmärke i form av ett
kors med ena armen försedd med ”krok” pryder den
konkava botten. Ett större kärler med liknande kropp
och skarpa skuldra, och med liknande dekor kommer
från äldre undersökning i Skavsta, intill Oppeby
(Roslund 2001:491, katalogbild 88: e, RAÄ 41, F nr
392) (fig. 5 b). Ett snarlikt kärler från Nyköping ankny-

Fig. 25. Litet kärler i kärler i lagerkontext 2832, grav A257 (F1-F5 samt F8). Bild: Mats Roslund.

ter till serien (Roslund 2001:487, katalogbild 84: o)
(fig. 5 c).

Gravbehållaren F101 från grav 257 har en släk-
ting i Blacksta, Gåsinge socken, ca 4 mil nordost om
Oppeby (Roslund 2001:489, katalogbild 86:d, SHM
20973:32a) (fig 5 d). I en hög, tillsammans med en
järnnyckel, hittades 1935 ett litet kärler 0,2 m under
markytan. Gravgåvorna låg i ett obetydligt brand-
lager med vag avgränsning. Myrningen är avsatt
med rundad kant, skuldran skarpt avsatt och deko-
ren består av sneda instick på densamma och linjer
utförda med en pinne. På den konkava botten av det
12,5 cm höga kärlet fanns avtryck efter kavalettens
inkarvade märke; ett kors med tvärstreck på armarna
och ytterligare ett lodrätt streck med två tvärställda
horisontala linjer. Kärlet utgör en mycket nära analogi
till det i grav 257.

Kärlet F102 från grav 340 har en enkel utformning
med inåtböjd myrning, dekor av sneda pinninstick
och linjer på kroppen. En närmast ”generisk” utform-
ning gör analogierna alltför många för att ge mening
åt analysen. Som östersjökeramik betraktad faller den
tydligt inom ramen för den lokala traditionen med en
förkärlek för just inåtböjda myrningar. Ett tyskt silver-
mynt daterat till efter 990 anger att den kremerade
döde lagts i kärlet under 1000-talet.

Fig. 26. Käril med avsatt lång mynning, F101 från grav A257. Ett käril i samma tradition är funnet i Blacksta, Gåsinge socken.

Samtliga käril från Oppeby, Skavsta, Blacksta och det avbildade från Nyköping har en stilistisk gemensam nämnare i avsaknaden av tydlig skuldra. Mynningarna börjar direkt vid en skarp vinkling eller avsats i kärilväggen, utan mjuk rundning. Traditionen kan även

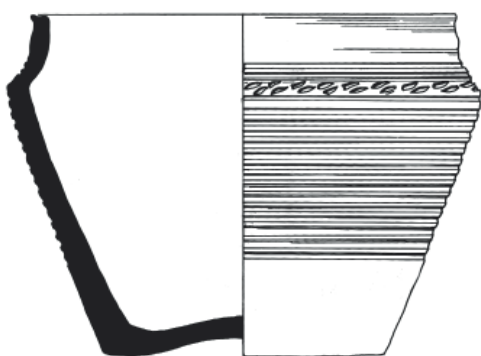

Fig. 27. Gravkäril med kort cylindrisk hals, nr 9967 från grav A200. Bild: Mats Roslund.

observeras på en kruka från Sille i Västerljusta socken, drygt tre mil från Oppeby (fig. 29 e). Denna skarpa profil kan vara ett ögonmärke för framtida studier av regional tradition hos östersjökeramik i Södermanland. Dekoren är utförd med en pinne, utom gravkärlet F103 som fått instick av dubbeltandat redskap på avsatsen. Avsaknaden av dekor utförd som vågband, eller linjer och instick med flertandat kamredskap skiljer keramikernas val från produktionen i Sigtuna där dessa förekommer frekvent.

De ovan beskrivna kärilen anknyter i form till de som undersökts i lager som ansamlats från mitten av 1000-talet i kvarteret Åkroken i Nyköping. Bland de 196 rekonstruerbara kärilen av östersjökeramiktyp har merparten inåtböjda mynningar (Bäck & Roslund 2017:57ff). Tillsammans med gravkärilen från Skavsta, Blacksta och Sille kommer de från en bygd som samlar sig inom ett avstånd av fyra mil från varandra. De käril som använts i gravritualen bär alltså alla en lokal prägel. De utgör en produktion under 1000-

Fig. 28. Kärl med inåtböjd mynning, F102 från grav A340.

talet som antyder att en grupp trälar med gemensamt formspråk befunnit sig på gårdarna som ingått i bygdens utbyte. Östersjökeramiken i den framväxande staden Nyköping kom alltså ur en lokal tradition buren av ofria sörmlänningar.

Det större kärlet från grav nr 200 skiljer sig från de andra. Det utgör ett intressant bidrag till diskussionen om ett vidare kontaktnät utanför dessa socknar. Det 16 cm höga kärlet är försett med en kort cylindrisk hals och tydlig skarp avsats mellan hals och kärlvägg. Ett tvåtandat redskap har använts för dekoren, som består av parallella linjer i en zon på nedre delen av halsen, en zon med sneda parställda sneda instick samt linjer som ristats in till 4 cm från botten. På denna konkava yta avtecknar sig kavalettens inkarvade märke i form av två koncentriska cirklar och en vag fyrkant inom den inre av dessa. Inuti detta kärl var en mindre kruka placerad. Godset är typiskt senvikingatida lokalproduktion (AIV), placerad med öppningen uppåt.

Krukan har sin närmaste parallell i ett gravfynd från kvarteret Kilen i Visby, även om halsen är längre på det gotländska kärlet (Roslund 2001:275f.) (fig. 30). Det hittades som benbehållare för en kreme-rad person. Sex liknande kärl med cylindriska halsar har hittats i staden, i kontexter från sent 1000-tal och tidigt 1100-tal (Formreferens Vi 32). I Sigtuna finns kärl med liknande cylindriska halsar daterade till perioden 1050 till 1180 (formreferens Sig 98). Mest frekvent förekommer denna typ av kärl i sydöstra Sverige inom ett område som omfattar södra Södermanland, Öland och Gotland. Oppebykärlet är troligen en lokal

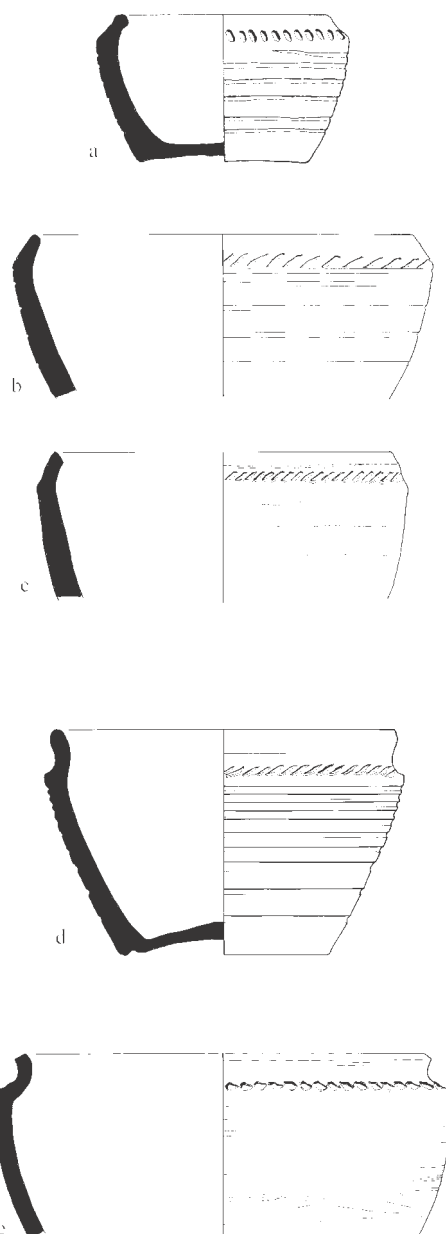

Fig. 29. Kärl utförda i liknande tradition som de funna på Oppeby Gård. a) Oppeby, Nyköping SHM 22456: 2, b) Skavsta, St Nicolai sn RAÅ 41, Fnr 392, c) Kv. Stallbacken/ Folkungabron, Nyköping, d) Blacksta, Gåsinge sn SHM 20973: 32a, e) Sille, Västerljunga sn D nr 3403/78. Samtliga bilder Mats Roslund.

produkt, men med tydlig inspiration från ett större gotländskt område.

En observation som kan göras är att flera kärl i gravkomplexen Oppeby och Skavsta har bottenmärken (fig. 31). Denna dekor är annars ovanlig, och brukar

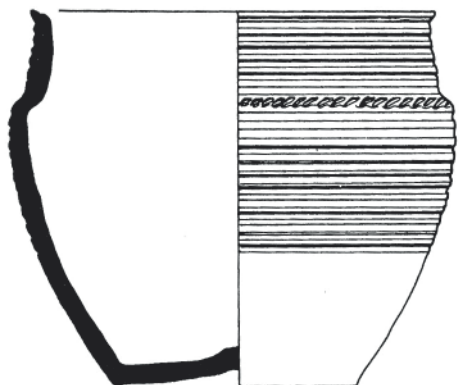

Fig. 30. Kompletta gravkärl från kv. Kilen i Visby. Funnet av Greta Arwidsson 1949. Graven bestod av en mindre hällkista med täckhäll av kalksten. I krukans låg brända ben och fem brända bronsfragment (Arwidsson 1956). Bild: Mats Roslund

pryda några få procent av kärnen både i slaviska och skandinaviska fyndkomplex. Bakgrunden till traditionen är ännu inte entydigt utredd. Hypoteserna ger för handen att det är ägarbomärken, magiskt beskydd av kavaletten, kärlet eller dess innehåll, eller producentens bomärke. Vad som framgår av den samlade bilden är att vissa kavaletter som kärnen stått på under tillverkningsprocessen har haft en negativ utkarvning. För att få kärnbotten att släppa efter att det är färdigt har ibland sand strötts på kavalettens yta och täcker därmed bottenmärket. Det har alltså i dessa fall inte varit synligt. Bottenmärkena på både de äldre fynden och den aktuella undersökningen har välkända form;

kors med enkel hake, kors med tvärrädda streck på armarna samt koncentriske cirklar med fyrkant.

Östersjökeramiken från gravarna i Oppeby med närliggande fyndplatser kan inte sägas representera en kontakt med Ruserriket eller andra områden öster om Östersjön. Form- och dekorvärld är tydligt lokal. En vidare geografisk tolkning berör istället en inomskandinavisk kontaktyta i två nivåer. Den första är lokal för bygden inom en radie av fyra mil. Denna distans brukar anges som ett mänskligt mått på frekvent kontakt mellan agrara bosättningar. I fallet med producenterna av kärnen i Oppeby med omland kan det vara trälar som inom ramen för hushållsproduktionen format dem och därmed anger en bygdegemenskap. Den andra nivån anger en vidare kontaktsfär. I graven anläggning 200 ger kärlet med den cylindriska halsen antydningar om en gemenskap inom sydöstra östersjöområdet. Intressant är att det påfallande saknas tydliga traditioner med norra Södermanland intill Mälaren, samt Sigtuna och andra mälarstäder. Oppebygravfältets keramiker hade troligen samma förbindelser i Götaland som några decennier senare utmärkte invånarna i kvarteret Åkroken i Nyköping (Bäck & Roslund 2017:84).

Fig. 31. Bottenmärke från kärlet F103 i Oppeby, grav A200.